

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ПРАЖНЯ

Брой 3 • год. CI • 11 февруари 2022 г. • цена 1 лев

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

ЖИВ И СЛЕД СМЪРТТА СИ

СЛОВО ПО СЛУЧАЙ
122 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА
КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА

На стр. 2

ТРАКИЙЦИ ПОЧЕТОХА ПАМЕТТА НА КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА

122 години от смъртта на легендарния герой

▪ София

На 7 февруари 2022 г. се навършиха 122 години от смъртта на Капитан Петко войвода (18.12.1844-07.02.1900) – национален герой, закрилник на родопските и тракийските българи, един от основоположниците на организираното тракийско движение.

Животът на войводата е пример за патриотизъм и родолюбие. Неоспорима е неговата обич към родината, съчетана с безброй подвизи в името на българщината.

След смъртта му, родопският книжовник Стою Шишков, получава писмо от приятел на войводата, което завършва с думите:

„Той умря, но неговото име, неговите благи намерения и подвизи, неговите добри дела и примери ще останат вечно в сърцата на всички ни и ще се предават с уважение към покойника от поколение на по-

коление. Неговото име ще остане със златни букви записано в историята“.

Пророчески думи, които се потвърждават. Всяка година на 7 февруари по повод поредната годишнина от смъртта на своя патрон Съюзът на тракийските дружества в България и тракийските дружества

в цялата страна организират възпоменателни събития, по време на които почитат паметта на Капитан Петко войвода пред неговите многобройни паметници паметни плочи и паметни места.

Легендарният войвода е сред колосите на национално-освободителното ни движение, заел своето трайно място в сърцата на българите. Многобройните паметници на Капитан Петко войвода, издигнати в България, Италия и Украйна,

свидетелстват за народната признателност към неговото дело.

Поклонението в столицата се проведе пред паметника на войводата в Алеята на бележитите българи в Борисовата градина. Тук бяха Кр. Беломорски – зам. председател на Централното ръководство на СТДБ, член-кореспондент проф. Георги Михов – член на ЦР на СТДБ, Стефан Начев – главен секретар на Съюза, Мария Божкова – зам.-председател на софийското тракийско дружество и член на ВК на СТДБ, Величко Пачилов, Георги Лушнарев, Искра Чернева, Зорница Радонова, членове на ТНИ и на софийското тракийско дружество. Знаменосци пред паметника бяха баща и син – Илия и Иван Стамболиеви. Георги Лушнарев изпълни песни, посветени на Войводата.

Масщабно бе възпоменателното събитие във Варна, с която са свързани последните дни от живота на Капитан Петко войвода.

▪ Варна

ЦЕНТРАЛНОТО РЪКОВОДСТВО НА СЪЮЗА НА ТРАКИЙСКИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ

На основание чл. 26 от ЗЮЛНЦ и чл. 6, ал. 7 от Устава на СТДБ свиква Общо събрание на СТДБ, което ще се проведе на 19 март 2022 г., събота, от 11.00 ч. в гр. София, салона на СТДБ на ул. „Стефан Караджа“ 7А, при следния дневен ред:

1. Отчет за дейността на СТДБ за 2021 г.

Докладва Красимир Премянов, Председател на СТДБ

2. Отчет за изпълнението на бюджета на СТДБ за 2021 г.

Докладват проф. Стати Статов, член на ЦР, и Даниела Хубчева, финансист на СТДБ

3. Приемане на план – програма за дейността на СТДБ за 2022 г.

Докладва Красимир Премянов, Председател на СТДБ, и членове на ЦР

4. Приемане на бюджет на СТДБ за 2022 г.

Докладва проф. Стати Статов, член на ЦР, и Даниела Хубчева, финансист на СТДБ

5. Прекратяване на членство в СТДБ

Докладват Красимир Премянов, Председател на СТДБ и Десислава Костова, член на ЦР

6. Приемане на нови членове в СТДБ

Докладват Красимир Премянов, Председател на СТДБ и Десислава Костова

7. Разни

При липса на кворум на основание чл. 27 от ЗЮЛНЦ събранието се отлага с един час и ще се проведе на същото място и при същия дневен ред, независимо от броя на явилите се членове.

Продължава на 2-а стр.

ЖИВ И СЛЕД СМЪРТТА СИ СЛОВО ПО СЛУЧАЙ 122 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА

гр. Варна

7 февруари 1900 година! Тъжен календарен ден! На този ден преди 122 зими ни напусна синът на България – Капитан Петко Войвода, за да се пресели в отвъдното, наречено – БЕЗСМЪРТИЕ!

КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА! Име легенда, име, пред което днес коленичи цял един народ – българският! За него е нашата молитва, за него – синът на Груда и Кирко Каракиркови от село Доганхисар, днес в пределите на Република Гърция с новото име Есими. През кръска на забравата ще чуем шепота на миналото и от него ще вземем не пепелта, а огъня на жаравата, за да направим нашия земен поклон пред неговия борчески път и величава смърт. Той, единствен в историята на България, преминава през горилото на борбата на българския народ за освобождение от турско робство през трита ъ етапа – хайдутство, четничество и участник в Освободителната Руско – турска война, се извиси до пантеона на безсмъртието и записа със златни букви името си до имената на Ботев и Левски!

Но кой? Кой е той? Той е четвъртото дете от деветте Каракиркови чада. Той е хайдутинът, защитник на беззащитното българско население, четникът от Гарибалдийската армия, освободителят на Родопите и два пъти капитан. Той е революционерът, който се ръководи от своето верую, че всеки народ трябва да живее свободно, затова призовава: „Момчета, работете за свободата на заробе-

ното ни Отечество!“

Той е демократът, който издига призива: „Да не се делим ни в лошо, ни в благатко време!“ Той е родолюбецът, който издига черно знаме на покрива на къщата си с надпис: „Погреха България!“

Съдбата му е съдба еднаква със съдбата на всичките му братя, а тя е – могат ли сами да завиват навушката и завързват тасмите на цървулите си, да се цаняват като овчарчетата по чифлиците на турските аги и бейове: и Матю, и Митрю, и Вълчо и Стайко. Съдба ли е или борбен дух не знам, но Матю е убит от наемни убийци, Митрю, моят прадедо, ослепен в Галиболския затвор с наяданата торба с негасена вар, Вълчо убит като войник в Анадола, а Стайко, Стайко е четник в Първа Родопска дружина на брат си Петко и е убит над село Гълъбово, в Стайкови ливади, по пътя Пловдив хижа Здравец от Сенклеровите пълчища.

Цели 17 години Ка-

питан Петко Войвода броди по Родопска планина, за да закриля българското онеправдано население от турските набези на бейове, кърсердари, паши и редовна турска армия и да отстоява правото на същата тази планина, заедно с населението ѝ, да остане в пределите на България. И той успява! От 101 битки с турските поробители носи по тялото си 33 прободни и куршумени рани, а главата му е

оценена за 10 000 турски лири.

Ти! Ти, Капитане, грееш със собствена светлина и трасираш пътя на твоето Отечество – България! То те помни! Тук, не в учебниците на учениците в училище, а тези учебници по родолюбие са майките, които предават огромната обич към теб на децата си, на внуците си и на правнуците. Знаем, че докато има майки, които раждат българи, ще те има и теб.

За мен ти звучиш още в детството ми в песните на мама, в разказите на баба, в героичните подвизи, предадени от баща ми, с непреходна слава. Тях, всички тях, предадох на децата ми, внуците ми, а сега и на правнуците ми. За теб родовата памет е жива и ти си жив в нея.

Ти си оная пъпна връв между Доганхисар и Варна. Единият ъ край е дълбоко зарит в родната Беломорска Тракия, а другият е тук, където почиват натрошените ти кости от стамболовчетата на уж освободеното ти Отечество.

Варна за теб е свободно Отечество, щастлив брак с Радка Кравкова и едно продължително нечовешко изтезание. Живот, белязан с клеймото – мъченически.

Варна за теб е мисъл, мечта и опит за освобождение на поробена Тракия и присъединяването ѝ към майка България.

Варна за теб е пристан на непокорния ти и неспокоен борчески дух, затова си и съсновател на днешния Съюз на тракийските дружества в България.

Животът ти, Капитане, е една необятна вселена, която все още не е проучена в дълбочина. Длъжници са ти историци, философи, родолюбиви българи и ние наследниците на твоя Каракирков род.

Ти, Капитане, се радваш от отвъдното на всенародна любов и преклонение пред борческия ти житейски път. За теб са изпяти над 200 авторски песни, издигнати повече от 26 паметника и паметни знаци. Името ти е обезсмъртено чрез гранично пропускателен пункт „Капитан Петко Войвода“, който свързва двете ти Родини – Беломорска Тракия и свободна България, множество улици, училища, предприятия, села, параход Капитан Петко Войвода, и връх Капитан Петко Войвода в Антрактида.

Нашето и идните поколения ще носят в душата си неръководен паметник – обичта към големия син на България ПЕТКО КИРКОВ КАРАКИРКОВ, ПЕТКО КИРЯКОВ, ПОГЪРЧЕНОТО МУ БАЩИНО ИМЕ ОТ КИРКО НА КИРИЯК ВЪВ ВОЕННОТО УЧИЛИЩЕ В АТИНА, ГОЛЕМИЯТ КАПИТАН ПЕТКО ВОЙВОДА!

Капитане, приеми нашия земен поклон! Почивай в мир! България те помни!

Пенка Чакалова Генева, правнучка на Митрю, брат на Капитан Петко Войвода
07. 02. 2022 г.

Гробът на Войводата във Варна

ТРАКИЙЦИ ПОЧЕТОХА ПАМЕТТА...

Продължение от 1-а стр.

Организатори на поклонението бяха СТДБ, Регионалното тракийско дружество в морската столица и Народното читалище „С Тракия в сърцето 2021“. На поклонението присъстваха тракийци от Варна и региона, много граждани и симпатизанти на тракийското движение, групата съветници от БСП в Общински съвет, представители на Съюза на офицерите и сержантите от запаса и резерва, представители от районните кметства в Община Варна и ОУ „Капитан Петко войвода.“ Участие взеха г-н Марио Смърков – областен управител, г-н Коста Базитов – зам. кмет на Община Варна, капитан I ранг Камен Кукуров – Началник на щаба на военноморските сили, Генералния консул на Руската федерация във Варна – Владимир Александрович Климанов, председателката на варненския апелативен съд – г-жа Ванухи Аракелян, кметът на кметството в с. Тополи – г-н Благоевст Георгиев, проф. д-р Темелко Темелков, д.м.н. Заупокойна молитва отслужиха свещеници от Варненска и

Великопреславска митрополия.

Възпоменателното тържество бе ръководено от г-жа Калина Германова – секретар на Народно читалище „С Тракия в сърцето 2021.“ Слова за живота и делото на Войводата – основател на Варненското тракийско дружество, произнесе-жа Станка Димитрова, председател на Регионално тракийско дружество. В него тя открои някои паметни моменти от живота и делото на Капитан Петко войвода, чийто огнен дух „все повече свети и сгрява сърцата ни с благородния си пример, с кристалната си чистота и с щедрата си саможертва пред олтар на България.“ Г-жа Димитрова завърши словото си с думи от писмото на Пенка Чакалова Генева, правнучката на брата на Капитан Петко войвода, написани по повод на годишнината от смъртта му: Капитане, приеми нашия земен поклон! Почивай в мир! България те помни!“

Песни, посветени на героя изпълни певческа група към Народно читалище „С Тракия в сърцето 2021“, под ръководството и съпровода на Георги Германов, един от най-изтъкнатите български народни изпълнители на

песни от Странджанската и Тракийската фолклорни области.

В Хасково поклонението бе организирано от Тракийско дружество „Георги Сапунаров“ и Народно читалище „Тракия-2008“. Цветя пред монумента на почетния гражданин на Хасково поднесоха заместник-кметът Мария Вълчева, областният управител на Хасково Катя Панева, председателят на тракийското дружество Кирил Сарджев, членовете на ЦР на СТДБ: Ангел Петров и Десислава Костова, представители на БСП, Съюзът на запасните офицери, потомци на тракийските българи, граждани и общественици.

Пред паметника на Капитан Петко войвода в Приморски парк в Бургас, представители на тракийско дружество „Странджа“ поднесоха венци и цветя. Председателят на дружеството Стефан Колев произнесе кратка реч, в която припомни факти от живота на легендарния защитник на Тракия.

На 7 февруари тракийци положиха цветя пред паметниците и паметните плочи на Капитан Петко войвода в цялата страна.

Продължава на 4-а стр.

150 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ

На 4 февруари 2022 година се навършиха 150 години от рождението на Гоце Делчев – виден деец на българското национално-освободително движение, водач и идеолог на Бъл-

гарските македоно-одрински революционни комитети. Посветил живота си на мечтата за Обединена България, той е почитан като един от най-великите синове на българския народ.

Общата съдба на тракийските и македонски българи предопределя

тясното сътрудничество между тях и общите форми на борба в първите години след Освобождението на Бъл-

тракийци почетоха паметта на Гоце Делчев с поднасяне на цветя пред неговите паметници. В негова памет публикуваме настоящия материал.

ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ И РЕВОЛЮЦИОННОТО ДВИЖЕНИЕ В ОДРИНСКО (1899–1903 Г.)

„Аз разбирам – говореше той – света единствено като поле за културно съревнование между народите“ (П.К. Яворов за Гоце Делчев)

В дните на юбилейната 100-годишнина от Илинденско–Преображенското въстание (2003) подготвихме и отпечатахме документалния сборник „Из архива на Гоце Делчев. Задграничното представителство на ВМОРО в София до края на 1902 г.“ В него са включени 620 писма, телеграми и пощенски картички съхранявани в личния фонд на Гоце Делчев в Централния държавен архив – София (ЦДА). От документалния сборник всеки читател може сам да се убеди, че македоно–одринското революционно движение, един от ръководителите на което е апостолът от Кукуш Гоце Делчев не е ограничено само в рамките на Македония и Тракия движение, а всенародно българско движение, дело на цялата българска общност. В сборника са включени документи от различните краища на българската земя, на хора жертвоготовни в името на свободата на братята си от Тракия и Македония.

Значителен дял от тази документация е свързана и с Одринския революционен окръг и пунктовете по границата между Българското княжество и Одринска Тракия, както и с борбата на тракийските българи за свобода.

Тук са намерили място документите на двата важни за Одринско погранични пунктове Чепеларския и Хебибчевския. Сред съратниците на Г. Делчев, които са и негови кореспонденти са толкова скъпите за всеки тракиец имена на Михаил Герджиков, Георги Минков, Лазар Маджаров, Петко Напетов, Янаки Гочев, Александър Кипров, Георги Кондолов, Спас Мартинов, Георги Василев, Димитър Общински, Димитър Катерински, Владимир Бочуков, Константин Антонов, Кръстьо Петков и редица други.

Тук е подбрана само малка част от документи, свързани с дейността на Гоце Делчев с Одрински революционен окръг. Всеки любознателен тракиец може да намери много повече за славните си деди, ако разгърне страниците на сборника „Из архива на Гоце Делчев“.

Известен е патриотизмът на нашите революционери, за които са еднакво скъпи както Тракия и Македония, така и Добруджа, Западните покрайнини и Княжеството. В пантеона на безсмъртните знайни и незнайни участници в революционните борби може да открием имената на загиналите тракийци в Македония, както и загиналите македонци в Одринско, а всички те заедно участват в борбите за освобождението и на останалите извън България Добруджа и Западни покрайнини.

Българският патриотизъм никога не е бил регионален, а винаги национален – в името на общото Отечество – майка България.

* Част от непубликуван ръкопис на Цочо Билярски – от архива на Международният търговски и културен център Геопан-Бургас.

Стременията на нашите революционери от самото създаване на революционните организации (македоно–одринска, добруджанска и западнопокрайска) са били, минавайки през етапа на автономията, да постигнат обединението на целия български народ и земя в едни граници. Рамо до рамо в освободителната Балканска война бяха отново тракийци и македонци в славното Македоно–одринско опълчение, начело на което стоеше севлиевеца генерал Никола Генов, а

дружините му носеха имената на родните места в Тракия и Македония.

Макар че са известни връзките и дейността на Гоце Делчев в Тракия, тук само ще припомним някои факти. Издирването на данните за тази дейност дължим преди всичко на неуморимия изследовател тракиец Иван Орманджиев, делото на когото и до днес стои недовършено. За Г. Делчев и Одринско пишат още Ламби Данаилов, Стилиан Нойков, Никола Спириков, Христо Караманджуков. По сведения на свещеник Петър Киприлов от с. Пирок през 1898 г. Г. Делчев прави две обиколки в Одринския революционен окръг, като обикаля Източна Тракия.

В началото на 1900 г. Г. Делчев се среща в Бургас с одринския задграничен представител Георги Минков. От тук, предвождан от куриера Никола Сербеза, през с. Пирок и Койово за-

минава за Лозенград, където се среща с лозенградските ръководители Лазар Маджаров и Димитър Груев. Гоцевите разяснения за стратегията и тактиката на Вътрешната организация много допринасят за укрепването на революционното движение в района.

От Лозенград през с. Дерекьово Делчев заминава за Малко Търново, където отново има срещи с ръководителите на революционния комитет Лефтер Мечев и Стефан Добрев. Следва бърз преход и на Великден Г. Делчев е в Бунархисар, където се среща с ръководителя на Бунархисарския революционен комитет Христо Настев и инспектира дейността на организацията в района.

По време на тази си обиколка през март и април 1900 г. в Лозенградския район Г. Делчев посещава с. Пирок, Лозенград, с. Дерекьово, Малко Търново, с. Каракоч, с. Раклица, с. Докузюк, Бунархисар, с. Курудере, с. Велика и с. Маглаик. Постоянен негов куриер е лозенградския революционен деец Стоян Лазов. Тази обиколка на Г. Делчев в Одринско значително повдига революционния дух на населението, революционната организация става още по-масова, като в нея навлизат значителен брой нови революционери.

По думите на Димитър Груев „посещението на Гоце и другарите му беше за нас младите, ентузиазирани дейци събитие от особена важност и полза. Заработихме още по-усилено.“

Друг важен момент, който свързва Г. Делчев с Одринско е Пловдивският конгрес на Одринския революционен окръг, който се състоял от 13 до 15 април 1902 г. в бащината къща на Михаил Герджиков в Пловдив. На този важен за Одрин-

ско конгрес присъствали: Гоце Делчев и Михаил Герджиков, като представители на ЦК на ВМОРО, Димитър Стефанов и Туше Делииванов, като задгранични представители, Спас Мартинов и Георги Василев, като членове на Одринския окръжен революционен комитет и делегатите Лазар Маджаров, Петко Напетов, Георги Кондолов, Тодор Шишманов, Коста Нунков, Христо Караманджуков, Александър Кипров, Иван Тодоров, Тодор Петков и Георги Калоянов. На конгреса Гоце Делчев изнесе доклад „За начина на организиране на Одринско“, а Михаил Герджиков „Как да се агитира между населението“.

Г. Делчев обърна специално внимание на новото райониране на Одринския окръг на две инспекционни области – Западна и Източна, което да благоприятства подготовката на населението за бъдещото въстание и за пропагандирането на революционната идея. По препоръка на Г. Делчев за ревизор-инспектор на Източната инспекционна област единодушно бил избран Михаил Герджиков, а по-късно за ревизор-инспектор на Западната инспекционна област бил назначен Константин (Вълчо) Антонов.

Било определено Димитър Стефанов да представлява Одринско в Задграничното представителство на организацията. Пловдивският конгрес се оказал от изключително значение за укрепването на ВМОРО в Одринско и дал тласък за по-нататъшното революционно движение по посока на въоръженото въстание.

Борбата на тракийските и македонските българи продължила и след обиколките на Г. Делчев в Одринско и Пловдивския конгрес по предназначения от програмите на ВМОРО път в последвалото Илинденско–Преображенско въстание. Като български революционер Г. Делчев еднакво принадлежи, както на революционна Македония, така и на революционна Тракия.

Обнародваните документи в изданието от поредицата „Архивите говорят“ са подредени по хронология, като се публикуват цялостно без каквато и да било наша намеса. За удобство са добавени кратки бележки за имената на срещашите се дейци и за някои събития.

Цочо В. Билярски

Литература:

Из архива на Гоце Делчев. Задграничното представителство на ВМОРО в София до края на 1902 г.; Подготвили за печат Ива Бурилкова и Цочо Билярски. София, 2003, 632 с.; Гоце Делчев; Писма и други материали; Издирил и подготвил за печат Дино Кьосев. София, 1967, 345 с.; Гоце Делчев. Спомени, документи, материали; Съст.: Л. Панайотов, К. Пандев, К. Палешутски, Тр. Трифунов, П. Пеев. София, 1978, 419 с.

Илюстрации:

1. Портрет на Гоце Делчев – Фотография от Александър Владиков, 1900 г.

2. Корица „ИЗ АРХИВИТЕ НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ. Задграничното

представителство на ВМОРО в София до края на 1902 г., издание на Главно управление на архивите при Министерския съвет и Международен търговски и културен център Геопан-Бургас. Съставители: Ива Бурилкова и Цочо Билярски, 2003, ISBN 954-9800-31-8

Източник: <http://nessebar-news.com/>

ТРАКИЙЦИ ПОЧЕТОХА ПАМЕТТА...

▪ София

▪ ТД „Странджа“, Бургас

▪ София

▪ Ракитница

▪ Варна

▪ Варна

▪ Казанлък

▪ Варна

▪ ТД „Странджа“, Бургас

▪ Хасково

▪ Харманли

▪ Бургас

▪ Тракийци от Любимец с цветя пред паметника на Капитан Петко войвода на едноименния ГКПП с Гърция

▪ Стара Загора

▪ ТД „Г. Сапунаров“, Хасково

ПРЕДСТАВЯНЕ НА КНИГАТА „ЕКЗАРХ АНТИМ I“

ИСКРА ЧЕРНЕВА

На 1 февруари Литературният салон в тракийския дом в столицата отново се превърна в притегателен център за хората, обичащи книгите и българската литература. Със съдействието на СТДБ, Тракийския научен институт, ТД „Тракия“ – София и издателство „Захарий Стоянов“, бе представено творчеството на Стоян Райчевски, като акцентът бе поставен върху новата му книга „Екзарх Антим I“ от поредицата „Дълг и чест“. Авторът е завършил немска и българска филология в СУ „Климент Охридски“. Професионалната му кариера е свързана с дейността му на общественик, писател, историк, етнограф, музеен деятел и преподавател. Читателите го познават с историческите му книги, посветени на видни българи, радетели за национално освобождение и единение. Една от тях е „Екзарх Антим I“. Тя разкрива нелекия живот и дело на българския православен духовник, пръв екзарх на самостоятелната Българска екзархия. Той записва името си в анализите на историческата ни памет най-вече с борбата си за независима Българска църква и ролята ѝ за обединение на всички българи. През 1870 г. Османската империя признава правото на българите да имат самостоятелна църква, отделна от Цариградската патриаршия. След десетилетна борба за българска църковна независимост, султан Абдул Азиз издава ферман, с който се учредява самостоятелна българска църковна екзархия. По силата на фермана и Екзархийския устав за управление, тя е официален представител на българската нация в Османската империя.

Султанският ферман определя и духовната юрисдикция на Българската екзархия, която обхваща 15 епархии: Русенска, Силистренска, Шуменска, Търновска, Софийска, Врачанска, Ловчанска, Видинска, Нишка, Пиротска, Кюстендилска, Самоковска, Велешка, Варненска, Созополска каза, Пловдивска. Параграф 2 от фермана разрешава и други епархии да бъдат признати за български, ако най-малко две трети от християнската население в тях го желае. В съответствие с този параграф е извършен плебисцит в Ма-

кедония, като той е под контрола на турските власти и на гръцката Вселенска патриаршия. Резултатът от този референдум е включването на голяма част от Македония в границите на Българската екзархия. Това са съответно Скопска, Охридска и Битолска епархия. Наскоро след това прекъсва процесът на установяване на български епархии в Южна Македония. Причините са избухналото през 1876 г. Априлско въстание и последвалата го Руско-турска война.

През 1872 г. за пръв български екзарх е

на Стоян Райчевски, която откриваме в 6-те тома, издадени от издателство „Захарий Стоянов“. Те са посветени на драмата на бежанците от Добруджа, от Западните покрайнини, Източна и Западна Тракия, Западна Македония, Албания и Мала Азия. Сред тях са заглавия като: „Бежанци и преселници от Беломорието и Егейска Македония 1941–1949 г.“, „Долу Ньой 1919 г.“, „Разоренията на македонските българи 1878–1903“, „Бежанците от Западна Македония и Албания 1941–1944“, „Бежанство и преследвания

избран Видинският митрополит Антим. Той работи активно за откриване на български училища, за ръкополагане на владци и развива усилено културно-просветна дейност. След Априлското въстание разкрива зверствата по време на Баташкото клане, обръщайки се към руския цар с молба за застъпничество срещу злочестата съдба на народа ни. Заради това през 1877 г. е интерниран в Мала Азия и след година е освободен. Когато се завръща в България, поема ръководството на Видинската митрополия. Впоследствие става Председател на Учредителното събрание и на Великото народно събрание през 1879 г.

По време на промоцията на книгата, чл.-кор. Иван Гранитски запозна присъстващите с патриотичната тематика в творчеството

на добруджанските и таврийските българи 1913–1944“. Всички те са литературен паметник на болката и страданието, подкрепени с покъртителни документални факти. Поредицата „Дълг и чест“ обхваща 40 тома, като една голяма част от тях са дело на Стоян Райчевски и издателството. Книгата за Антим I е деветата подред. Сред останалите негови заглавия са: „Георги Сава Раковски“, „Даме Груев“, „Любомир Милетич“, „Александър Малинов“. В момента авторът подготвя книгата за генерал Стефан Тошев, която ще излезе по повод 110-ата годишнина от началото на Балканските войни. Във всички тези произведения строгата научна фактология е пречупена през личността, духовния свят и мястото на героите в съответната епоха.

В своето обръщение към гостите Красимир Премянов, председател на Съюза на тракийските дружества в България, поздрави г-н Райчевски за неговия неоспорим талант, постоянство и неуморната му работа, в резултат на които животът и делото на нашите национални герои и на тракийските българи достигат до все повече хора и особено до младите. Животът на Екзарх Антим I е пример за достойна и всеотдайна служба на един истински духовен водач. Красимир Премянов информира присъстващите, че Съюзът на тракийските дружества в България е положил максимални усилия за съхраняване на паметника на Антим I в двора на църквата „Св. Св. Константин и Елена“ в Одрин. Именно поради това книгата е и своеобразно послание към днешното поколение за защита на тракийската кауза и трагичната съдба на тракийци. Стоян Райчевски е постоянен участник в инициативите, организирани от СТДБ, и в научните конференции на ТНИ.

В своето изказване авторът наблегна върху две важни цели, които е преследвал в книгите си: по справедлив и обективен начин да бъдат представени страданията на българите след войните и те да се превърнат в урок и послание към потомството, което да търси и намери корените си, да търси и открие „изгубената България“. Ето защо той представя по максимално достъпен и четлив начин историческите факти, за да могат те да достигнат и до младата публика.

Посланията на Стоян Райчевски в книгата „Екзарх Антим I“ са особено актуални точно днес, когато държавата ни се стреми да отстоява българската историческа памет и вярното представяне на истината за съществуването на нашия род и език при преговорите с правителството на Република Северна Македония. Нека не забравяме, че една нация гради своето бъдеще, когато съхранява историческата си памет и се учи от уроците на миналото.

Сред гостите на представянето на книгата бяха проф. Светлозар Елдързов от Института по балканистика към БАН и член на Тракийския научен институт, чл. кор. Иван Гранитски – директор на издателство „Захарий Стоянов“, Красимир Премянов – председател на СТДБ, Здравко Маринов – родственик на поборника Стати Попов, художникът Анатолий Станкулов, поетът Петър Андасаров, тракийци и приятели на автора.

ПРЕДГОВОР

ВЕСТНИК „ВЕЧЕРНИ НОВИНИ“ —

ЛЕГЕНДА НА БЪЛГАРСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА

Тодор Корув
Георги Ганчев
Богдан Иванов

През август 1951 г. спира вестник „Изгрев“ – издание на политическия кръг „Звено“, и на негово място започва летието на софийския вестник „Вечерни новини“.

„Вечерни новини“ е една от легендите на българската журналистика в годините на социализма. Единственият у нас вечерен информационен всекидневник, той е с особен статут и структура и макар че обхваща предимно софийски теми и се печата в столицата, разработва на страниците си и много национални проблеми, разпространява се в цялата страна, има кореспонденти във всеки окръг, а също и в много европейски столици чрез кореспондентите на Българската телеграфна агенция (БТА) там.

Всеки ден броят предлага теми от живота на София и страната, журналистически проверки, разследвания, репортажи, критични материали по писма на читатели, богата информация за деня.

Впечатляващи страници за култура и образование с нюх към актуалното, стойностното в духовната област.

Пъстри и компетентно написани анализи на събития от международната политика и спортно четиво.

Веднъж седмично рубриката „Трибуна на писателя“, в която най-известни български майстори на перото вземат думата по проблеми на културата и на съвременето.

Всяка сряда се печата списваната с голям успех хумористична страница „Добър вечер“.

Всяка събота страница с популярно четиво за постижения в науката и техниката.

Всяка година, през април, Месец на краткия български разказ, в който участват най-добрите родни писатели.

Веднъж месечно излиза специално приложение със съветската Агенция по печата „Новости“ (АПН) за сътрудничеството между НРБ и СССР.

Патент на вестника са фоторепортажите от злободневното и фотопортретите на именити българи, осъществявани от фотографа-художник Христо Юскеселиев и някои от най-

популярните наши майстори на фотографията.

Патент са и специалните рекламни приложения – част от своеобразната физиономия на вестника.

Важна характеристика: с годините „Вечерни новини“ се налага със съдържателност, краткост, пестрота и оригиналност на материалите, освободеност от шаблона на някои други вестникарски издания по онова време, като предлага широка картина за развитието на страната.

Редакционна политика е назначаването на млади хора на работа, които с талант, знания и амбиция внасят модерни идеи и дух в списването на вестника.

Всичко това създава голям авторитет и популярност на „Вечерни новини“, за да се стигне до истински феномен в българската журналистика: в пек и в студ, още от 2 часа следобед, пред софийските будки се нареждат дълги опашки от читатели в очакване на поредния брой от любимия вестник, макар че той обикновено пристига два часа по-късно!

Продължава на 6-а стр.

Вечер, посветена на изтъкнатия журналист, общественик и писател Тодор Коруев, дългогодишен главен редактор на в. „Тракия“

ИСКРА ЧЕРНЕВА

Съвместната инициатива на СТДБ, Културен клуб „Тракия“ и издателство „Захарий Стоянов“ за представяне на интересни събития в областта на културата и книгоиздаването продължава. На 26 януари в залата на СТДБ на ул. „Стефан Караджа“ в столицата се състоя дълго чаканото представяне на книгата „Легендата Вечерни новини“ при спазване на обявените от здравните власти противоепидемични мерки. **Проявата бе посветена на паметта на изтъкнатия журналист, общественик и писател Тодор Коруев, дългогодишен редактор на в. „Тракия“.**

Книгата по същество е сборник, представящ един шрих към епохата до 1989 г., чрез спомените на изтъкнати журналисти, писатели и поети, фоторепортери, започнали своя творчески път във вестник „Вечерни новини“. Тя е реализирана благодарение

на упоритостта и неуморния труд на Тодор Коруев, който малко след като завършва работата си по нея, си отива от този свят. Произведението събира мемоарите на плеяда известни и утвърдени журналисти, писатели, общественици и фоторепортери: проф. Захари Захариев, чл.-кор. Иван Гранитски, Йордан Тодор Танев, Вера Бойчева, Юлия Богданова, Христо Юкселиев, Даря Табакова, Ани Леви, Никола Статков, Васил Петков, Богдан Иванов, Константин Еленков, Цветан Северски, Станко Нацев, Минчо Тунев, Георги Апостолов, Петър Софрониев, Жан Соломонов, Тодор Липанов, Димитър Тончев, Ани Саргаваян, Юрий Сапунджиев, Атанас Звездинов.

Чл.-кор. Иван Гранитски подчерта при откриването, че вестник „Вечерни новини“ е бил еталон за времето си за стойностна съвременна журналистика. На неговите страници представят първите си произве-

дения млади журналисти, писатели, поети, сатирици и художници. Сред тях са Йордан Радичков, Дико Фучеджиев, Мирон Иванов. Иван Гранитски разказа и лични спомени за своя баща – Йордан Гранитски, който е бил редактор на вестника. Той сподели и намерението си да бъде създадена подобна книга, посветена на в. „Поглед“. А издателство „Захарий Стоянов“ вече е пред финала на публикуване на поредната книга на Тодор Коруев, посветена на Родопските хайдутути.

Г-н Красимир Премянов, председател на СТДБ, наблегна в изказването си на забележителния принос на Тодор Коруев към българската журналистика, към в. „Тракия“ и към Съюза на тракийските дружества в България. Той акцентира на факта, че подобни издания трябва да съхранят паметта за най-добрите образци на българската журналистика, сред които несъмнено попада и в. „Вечерни новини“, за да може те да станат

достояние на идните поколения. Защото животът учи, че паметта за миналото и историческото познание са най-сигурните гаранции за бъдещето, и те осмислят в най-голяма степен думата „отечество“.

Проф. Захари Захариев – председател на Фондация „Славяни“, Иван Палчев – журналист, и Марияна Бояджиева, член на УС на СБЖ разказаха лични спомени от работата си в знаковия вестник и за срещата си както с начинаещи по онова време журналисти, така и с установени вече професионалисти, между които Михаил Захариев – баща на проф. Захари Захариев, Делчо Кръстев, Любомир Михайлов, Петко Мангачев.

Проявата уважиха още г-н Румен Петков – председател на партия АБВ, Галя Коруева – съпруга на Тодор Коруев, братът на Тодор Коруев, Любен Генев – бивш гл. редактор на в. „Поглед“, Румен Сербезов, Стоян Райчевски, членове на ТД „Тракия“ – София, столичани.

ВЕСТНИК „ВЕЧЕРНИ НОВИНИ“ ...

Продължение от 5-а стр.

Още повече, че при тогавашната техника 125 000–130 000 тираж не може да се отпечата така бързо.

Интересна подробност: тази част от тиража, която с нощни влакове пътува към всички краища на страната, е обновявана с актуални новини и коментари до последния момент, за да бъде в тон с най-новите събития в страната.

Главни редактори на вестника са били Ангел Тодоров, Тотю Белчев, Мишо Захариев, Делчо Кръстев и Васил Гаджанов.

Най-напред в редакцията на ул. „11 август“ № 19 в София, а после в Полиграфическия комбинат „Д. Благоев“, са работили известни писатели, публицисти, журналисти като: Владимир Топенчаров, Йордан Радичков, Дико Фучеджиев, Мирон Иванов, Петко Караделков, Крум Ризов, Михаил Топалов, Никола Статков, Кънчо Табаков, Чавдар Гешев, Вики Леви, Стефан Нойков, Любомир Кънчев, Александър Костов, Васил Захариев, Димитър Цолов, Константин Еленков, Цветан Северски, Станко Нацев, Георги Апостолов, Йото Пацов, художниците Антон Петков и Калин Николов, фотографът-художник Христо Юкселиев и много други.

В различни периоди от своето съществуване „Вечерни новини“ е орган на Софийския градски комитет на БКП, на Столичния градски народен съвет, на Градския комитет на Отечествения фронт или просто Вечерен информационен

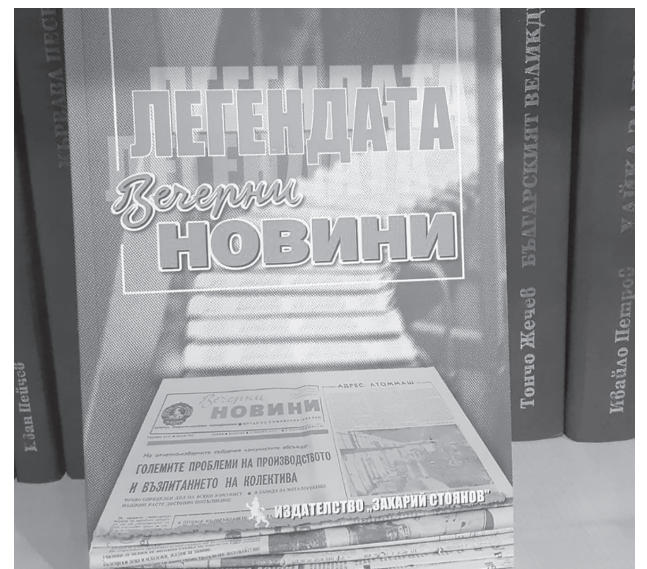
всекидневник с относителна независимост при цена за брой от 2, 3, 5, 20 стотинки и при обем от 4 страници в делничните дни и 16 в събота.

10 000-ят брой е извъртан от машините в Полиграфическия комбинат „Д. Благоев“ на 29 декември 1984 г.

„Вечерни новини“ е първият български всекидневник, който се печата всяка събота в таблоиден формат най-напред от 12, после – от 16 и след това – от 32 страници, като в тях влиза и приложението „Рекламен магазин“ с много реклама от граждани, институции и организации. Първият брой в таблоиден формат излиза на 9 януари 1982 г.

На 24 юни 1991 г. редакцията слага начало в издаването на таблоидното седмично издание „Дневна поща“ – вестник от 16 страници за всички и за всичко, което интересува читателите. Той стои встрани от политическите пристрастия.

В опит да порасне на обем и да предложи на читателите

ново, още по-високо качество, „Вечерни новини“ пуска по будите на 7 юни 1990 г. за първи път у нас така наречения „дебел брой“. Много от неговите страници са цветни – любопитно, съдържателно, интригуващо четиво за съботно-неделните дни.

Броят е сполучлив, получава адмирации от читателската аудитория, но за съжаление твърде скъп, за да може редакцията да си позволи редовното му печатане.

Въпреки това „Вечерни новини“ остава символ на новаторство, високи постижения, голяма популярност и дръзки идеи в българската журналистика и неслучайно мнозина неговите читатели го помнят и днес.

Картата „СТРАНДЖА – ПЕТРОВА НИВА“ 2021 на Международната картографска изложба във Флоренция, Италия

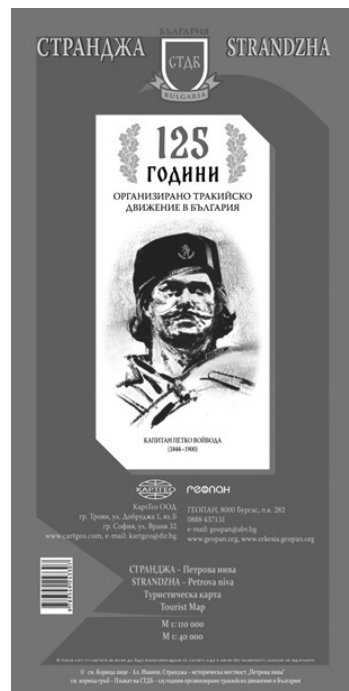
През декември 2021 г. във Флоренция бе проведена 30-ата Международна картографска конференция. Приветствия към участниците отправиха заместник-кмета на Флоренция, губернатора на Тоскана, ректора на Флорентинския университет, представител на Италианския географски институт, президента на Международната картографска асоциация, президента на Италианската картографска асоциация и други официални лица. Представители на ООН, Междуна-

родната хидрографска асоциация и Международния научен съвет също поздравиха участниците в конференцията.

В програмата на конференцията бе включена Международна картографска изложба, част от която бе картата „Странджа – Петрова нива“ 2021 – съвременна туристическа карта на планината и историческата местност в М 1:110 000 и М 1:40 000. Картата участва в изложбата с нейния стенен вариант и дупляна, удобна за преходи в Тракийската

планина, която привлича все по-голям туристически интерес.

СТДБ участва в инициативата за издаване на сертифицирана Туристическа карта „Странджа – Петрова нива“ 2021, която бе част от програмата за отбелязването на 125 години от началото на организираното тракийско движение в България. На изложбата във Флоренция Съюзът на тракийските дружества в България и Тракийският научен институт бяха представени по следния начин:

ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА СТДБ ПОЧЕТОХА ПАМЕТТА НА ГРАФ ИГНАТИЕВ

Председателят на СТДБ Красимир Премянов и членове на ТД „Тракия“ – София, поднесоха цветя пред паметната плоча на граф Николай Павлович Игнатиев в Докторската градина в столицата по повод 190-та годишнина от рождението на великия руски дипломат и държавник, чиято съдба е неразривно свързана с България.

Името на граф Игнатиев е в списъка на 100-те велики дипломати, оставили следа в историята на човечеството. През 1856 г., Игнатиев за първи път се сблъсква с българския въпрос, когато започва своята дипломатическа кариера. През 1864 г. като посланик на Русия в Османската империя руският дипломат е инстанция в спора между гръцкото духовенство и българските представители. Именно граф Игнатиев след края на Руско-турската война от 1877-1878 г. подписва Санстефанския мирен договор, освобождаващ България от петвековно османско владичество.

Организатор на честването бе Фондация „Устойчиво развитие за България“.

Сред официалните гости бяха посланикът на Руската Федерация в България Н.Пр. Елеонора Митрофанова, дипломати от Руското посолство и Руския културно-информационен център, председателят на Фондация „Устойчиво развитие за България“ Станка Шопова, председателят на Фондация „Славяни“ проф. Захари Захариев, председателят на СТДБ Красимир Премянов, главният редактор на в. „Нова зора“ Минчо Минчев. Паметта на Граф Игнатиев почетеха и много софиянци.

ПОЧИНА ПРОФ. ДЕЛЧО ПОРЯЗОВ, ЧЛЕН НА ВК НА СТДБ

С дълбоко прискърбие съобщаваме, че почина проф. Делчо Порязов, чието име е знаково в Съюза на тракийските дружества в България.

Проф. Порязов е роден през 1932 г. в с. Горно поле, Хасковско. Потомък е на бежанци от Беломорска Тракия. Средното си образование получава в гр. Харманли. Две години учителства в родния си край, а през есента на 1952 г. се записва да следва във Висшия финансов стопански институт (ВФСИ) в гр. Свищов, днес Стопанска академия „Д. А. Ценов“.

През 1957 г. завършва с пълно отличие и златен медал специалността „Финанси и кредит“. През с. г. е избран за асистент във ВФСИ, а през 1971 г., само на 38 години, става професор. Специализира финанси в Сорбоната – Париж и във Финансовата академия в Москва.

Името на проф. Д. Порязов е емблематично в развитието на българското висше икономическо образование. През 1968–1974 г. той е ръководител на катедра „Финанси и кредит“, в периода 1966–1969 г. е избран за декан на Финансовия факултет, от февруари 1969 до ноември 1972 е заместник-ректор, а от ноември 1972 до м. януари 1975 г. е ректор на ВФСИ в гр. Свищов. Автор е на десетки монографии, студии, статии, доклади, рецензии и учебници в областта на бюджета, кредита, парите, националния доход и банковото дело. Научните му постижения намират практическа реализация в управлението на икономиката. През 1984 г. е назначен за заместник-министър на финансите и успоредно с това преподава във Висшия икономически институт „Карл Маркс“, сега УНСС. Хонорарите, получени от преподавателска дейност проф. Порязов дарява на ВФСИ „Д.А.Ценов“ в Свищов за изграждане на специализиран кабинет по финансово и банково дело.

От началото на 1989 г. проф. Порязов

е назначен за вице-президент на Международната банка за икономическо сътрудничество в Москва.

Проф. д-р Делчо Порязов активно участва и в живота на българската научна общност. Той е дългогодишен член на Съюза на учените в България, а от 2004 г. до 2013 г. е председател на Управителния съвет на икономистите в България. С цялостната си дейност проф. Порязов оставя трайна следа в българската наука. Заслугите му като учен, преподавател и общественик и родолюбец са високо ценени, а доказателство за това са присъдените му държавни награди: „Заслужил деятел на науката“, ордените „Св. Св. Кирил и Методий“, „Червено знаме на труда“, „Народна република България“. Той е носител и на най-високия орден на Република България „Стара планина“ – първа степен. Удостоен е със званието „Почетен гражданин на град Свищов“.

Заслужава си да припомним един малък, но изключително важен шрих от биографията на човека Делчо Порязов. В края на 2002 г. в един столичен вестник се появи гневно писмо до премиера и до министъра на образованието, в което проф. Порязов се обявя против предвиденото закриване на училището в родопското село Припек. В знак на съпричастност и несъгласие с безумията на бюрократите, той дарява на село Припек 15 хиляди лева собствени средства за заплати и осигуровки на съкратените учители. Дали от неудобство или поради други причини, „реформаторите“ не закриват училището.

По повод на случая „Припек“ проф. Порязов смята, че „на бюджета“ не бива да се гледа от началническа камбанария. Като доказан финансист той твърди, че държавният бюджет е конструкция, която трябва да се съставя само след като

се знаят потребностите и възможностите на всяка община в страната.

Професор Порязов остави трайна следа в Съюза на тракийските дружества в България. Като член на Върховния комитет на Съюза, той работеше неморно за тракийската кауза. С негови лични средства е построен параклис в родното му село Горно поле, Хасковско. Изявите му на дарител записват името му сред имената на онези родолюбци, които са оставили диря в родната история чрез възвисяването на човешкия дух над меркантилното.

В защита на идентичността си като всеки тракиец, проф. Порязов има потребност да съхрани миналото на тракийските българи, тяхната история, традиции и културно наследство. Това е една от причините, поради която той ревностно защитава тракийската кауза. Неговата голяма болка е разпокъсаната Тракия между България, Гърция и Турция и геноцидът над тракийските българи, на който посвещава своята книга с идентично заглавие: „Погромът над тракийските българи през 1913 г.“. В нея той пише, че преднамереното, планомерно и масово изстребление на тракийските българи представлява геноцид, който е извършен от Османската империя две години преди арменския.

През 2019 г. ЦР на СТДБ награди с юбилеен медал „175 години от рождението на Капитан Петко войвода“ проф. Делчо Порязов за заслугите му към тракийската кауза. Той беше безпределно верен към идеалите на нашите предци и остава пример за всички тракийци как със силен дух и горещо сърце трябва да пазим историческата памет и да бъдем родолюбци.

Загубата е голяма, защото неговата дейност беше посветена на Отечеството.

Ръководството на СТДБ поднася своите съболезнования на близките и скърби за загубата на един достоен тракиец.

Поклон пред светлата му памет!

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; [Тодор КОПУЕВ]
Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA9300001682816 BIC: STSABGSG
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

РОДНИЯТ ЛОЗЕНГРАД

Откъс от книгата: „Екзарх Антим I“

СТОЯН РАЙЧЕВСКИ

Атанас Михайлов Чалъков, светското име на Антим I, е роден през 1816 г. в Лозенград, разположен в южните склонове на хайдушка Странджа, огнище на българския дух, съхранило руините и духа както на древна Тракия, така и на християнската традиция, чийто корени тук отвеждат към епохата на цар Константин и Света Елена, спасителите на Христовия кръст. Българите наричат този топъл южен град Лозенград, поради силно развитото там в миналото лозарство и винарство. Славата на лозенградските вина и винени коняци са достигали чак до Франция и други европейски държави. Казват, че лозарството и производството на вино в тази част на Южна Странджа водело началото си от времето на Дионисиевите мистерии на древните траки, чийто главно средище, както съобщават античните автори, е бил съседният град Виза – древната столица на тракийските царе. Раннохристиянската традиция в този край е дала своя отпечатък и върху едно от ранните имена на града „Кърклисе“ (четиридесет черкви), документирано и от европейски пътешественици и посланици, които са минавали през него на път от Европа за Цариград.

Въпреки изобилието на артефакти в града и околностите му и богатото му християнско културно-историческо наследство, до Одринския мирен договор от 1829 г. християните в богатия Лозенград не са имали право на свои действащи храмове. И българите и гърци са се черкували в частни домове. През 1831 г. гърците и българите заедно издигнали общ молитвен дом – черквата „Св. Богородица“ в махалата Япракълъ, която впоследствие станала гръцки катедрален храм. След това в Лозенград били построени още три черкви: „Св. Четиридесет“ в Куленската махала, „Всех Светих“ в Долната махала и „Св. Яни“ в едноименната махала Св. Яни, която турците наричали Аккъз махлеси.

На ден Димитровден 1867 г. българите от Куленската махала се събират на съвещание в дома на Лазооглу Димитър и решават на следващата неделя в черквата „Св. Четиридесет“ Апостольт да бъде прочетен на български език, и ако гръцкото духовенство се противи, да го наложат със сила, защото черквата е била обща. Когато в уречения ден дошло време да се чете „Апостола“, едно българско момче изпреварило гръцкия поп, излязло напред с „Апостола“ в ръце и започнал да го чете на български. Гръцките първенци се видели в чудо. Един от тях се нахвърлил върху момчето, издърпал Апостола от ръцете му и му ударил плесница. Спуснали се и българските първенци, от които най-много се проявили Манджооглу Христо, Димитър Йовчооглу, Лазооглу Димитър, Станчооглу Димитър и други от Куленската махала, все здрави българи. Уловили гърка, взели „Апостола“ и наказали побойника. Станало общо сбиване, гърците и гъркините избягали навън и в черквата останали само българите и уплашеният гръцки поп. Българите изпъдили и него навън, заключили черквата като своя и отнесли със себе си ключовете и „Апостола“.

На Никулден същата 1867 г. видният лозенградски книжар Яни Рододарович събира първенците на града в дома на дядо Русан Стамболията и единодушно решават по примера на цариградските българи да се откажат и те от Патриаршията и да си построят свой храм. За тази цел дядо Тодор Сираков подарява едно свое просторно дворно място за черква и една значителна сума пари. Други заможни лозенградчани също дават па-

рични средства, а бедните – влагат труда си в приготвянето и доставянето на материалите и в строежа на самата черква. Преди това Яни Рододарович бил ходил в Цариград и издействал с помощта на българите от Балкапан ферман от правителството за построяване на черква в Куленската махала.

Всички единодушно решават новопостроеният народен храм да носи името на Св. Николай, на чийто терзоимен ден те взели решение да се отделят от Патриаршията и да си съградят свой народен храм. Гръцкото духовенство в Лозенград се опитало да осуети освещаването на храма, но лозенградските българи защитили правата си. При тържественото освещаването на черквата „Св. Николай“ в Куленската махала на Лозенград се стекли и българи от селата на цялата Лозенградска околия. Българите от другите две големи български махали последвали примера на куленци и също построили свои молитвени домове: черквата „Св. Атанас“ в Долната махала и черквата „Св. Спиридон“ в Горната махала.

Така родният град на Антим I постепенно възвръща облика си на значимо християнско средище в Източна Тракия в хинтерланда на някогашния престолен град на Св. Константин, гордо, че е дало на българите първия български Екзарх след много векове на духовно безправие. Като най-скъп паметник на борческия български дух в Лозенград ще си остане въздигнатият от тях с големи мъки и жертви още преди решаването на българския църковен въпрос храм „Св. Николай“, на който те могат да се радват само едно десетилетие. Една нощ през 1889 г. храмът изгаря до основи при неизяснени обстоятелства. Черни души влезли тайно в черквата, полели с текия газ големия иконостас и дъшения под, и ги подпалили. На сутринта из Лозенград бил пуснат слух, че черквата била подпалена вечерта от турски войници. Куленци обаче не повярвали на тези приказки, защото те виждали това светотатство по скоро като дело на лукава фанариотска ръка.

По време на българското Възраждане, когато по всички български земи образованието се свързвало с християнската църква и училищата се намирили винаги непосредствено до храма, в цяло Лозенградско училищното образование или ходенето на училище е било наричано „ходене на попа“, защото тогава свещениците са били обикновено тези, които са учили децата да четат и пишат. Назначаваното до тогава от Цариградската патриаршията духовенство учело българските деца да четат и да пишат на гръцки език. Българите в Лозенград насочили усилията си да се сдобият със своя народна черква, в която се служи на български език.

До 1863 г. българчетата в Лозенград са учили в местните гръцки училища. Паметен за лозенградските българи от това време е споменът за гръцкия педагог и просветител даскал Яни – албанец от Янина. „Училището“ му се помещавало в избата на бащината му къща в махалата Япракълъ. Цяло поколение българи в Лозенград са получили образованието си в такова гръцко училище, първо при даскал Яни, а след него – при папа Анигности, който не бил толкова суров като предшественикът си. Въпреки примитивните и груби педагогически методи, мнозина

от учениците израснали като добри българи: „цяла една българска генерация преди Кримската война, учила на гръцки при даскал Яни, после ставали бакали, учители, свещеници, всички отлични български родолюбци, които по затвори, по бесилки и в заточение дочакаха освобождението на България.“

Българи и гърци построили заедно първото обществено училище в Лозенград при черквата „Св. Богородица“. В това училище преподавал Спиридон Атанасов от остров Итаки. Освен обичайните до тогава споменати вече предмети той въвел и няколко общообразователни. Преподаването и при този учител ставало само на гръцки език. В това училище се е учил и Атанас Михайлов – бъдещият български Екзарх Антим I.

Първото българско училище в Лозенград е било открито през 1862 г. от учителя Георги Калудов, родом от с. Пирог, Лозенградско. Според спомените на Атанас Робев това училище се помещавало в къщата на Кара Георги, която се намирала в близост до текето на бекташиите в Куленската махала. Поради създадени от гръцкото духовенство и старите чорбаджии интриги, властите скоро нареждали училището да бъде затворено. Учителят Калудов не се примирил. Подкрепян от цялото българско население и особено от баба Гена – майката на бъдещия български екзарх Антим I, той успял наново да открие българското училище. То просъществувало още две години. През 1864 г. учителят Калудов се оженил за дъщерята на Иван Прошков от Долната махала и бил ръкоположен за свещеник. Една година по-късно, през 1865 г. затвореното училище на Калудов било отворено наново от прочулият се по-късно в цяло Одринско като голям български книжар, съратник на дякона Левски, участник в революционните борби на българите в Одринско, когото турците обесили в Одрин през 1876 г. – Яни Рододарович. Той събрал в училището около 50 българчета, момчета и

момчета, някои от които посещавали преди това гръцко училище и започнал да ги учи да пишат и четат на български. Помагал му Тодор Янков от Куленската махала.

Второто българско училище в Лозенград било открито през 1866 г. в Долната махала на града със съдействието на епископ Антим (бъдещият Екзарх Антим), който успял да издейства за това училище една значителна материална помощ от Георги Золотович – търговец в Цариград и от Никола Миронович – търговец в Одеса. Учителят Тодор Милков, роден от с. Черногорско, Хаковско, завършил Централното училище в Пловдив при Йоаким Груев, имал много добра подготовка и българите го харесвали, уважавали го и гърците в града, като не скривали, че той превъзхождал техните гръцки учители. Годишните изпитите на учениците се превръщали в празник за Лозенград, в който присъствали и представители на местната власт. Може да се каже, че именно той създаде новата българска интелигенция в Лозенград. Учителят

Тодор Милков съставил по-късно и първата биография на българския Екзарх Антим I.

През следващата 1867 г. учителят и книжарят Яни Рододарович открил българско училище с около 40 ученика и в лозенградската махала Свети Спиридон, което се помещавало в къщата на дядо Тодор Търновски. За главен учител в Лозенград дошъл Христо Ст. Захариев от Пазарджик, голям родолюбец и член на Вътрешната революционна организация, арестуван бил от турците като ятак на Продан Сербезов, осъден на доживотен затвор и изпратен на заточение в Тунис. На мястото на Христо Захариев в Лозенград идва учителят Иван Апостолов, роден от с. Вишени, Костурско, който през 1876 г. бил арестуван и осъден от одринския военен съд на заточение в Анадола. До Руско-турската война в Лозенград учителствали още редица народни просветители като Никола Груев от Копривщица, Тодор Найденов от Свиленград, Иван Д. Попов от Коджа тарла, Лозенградско, Бахари Попов и Костадин Попович от Свиленград, Никола Шишеджиев от Сопот, Тодор Апостолов и др.

Множество калугери и свещеници, произлезли от Лозенград и Лозенградско изпълнявали своята духовна мисия като духовни пастири в цяла източна България, по Бургаско, Варненско, по Дунава и др. От това поколение православни духовници са били и Софийският митрополит Партений от с. Вейсал, Лозенградско, Архимандрит Илия Николов от с. Каваклия, Лозенградско, Струмишкият Митрополит Герасим е от Свиленград, а поп Георги Калудов, който е отворил първото българско училище в Лозенград, след освобождението на България, свещенодействал повече от 30 години в с. Козгун, Тутраканска околия. И затова архимандрит Илия Николов намира за нещо много закономерно и обосновано, че никак не е не е случайно, щото за първи български екзарх да се яви един достоен лозенградчанин – Антим I.